

იუგოსლავიის კრიზისი და სერბული ნაციონალიზმი

ეკატერინე ბებია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების
ფაკულტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი

ekabebia@yahoo.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-3855-0398>

DOI: <https://doi.org/10.52340/splogos.2025.05>

აბსტრაქტი

მრავალეროვნული კომუნისტური ფედერაციების დაშლამ და შემდგომმა შეიარაღებულმა კონფლიქტებმა, რომლებიც წარმოიშვა დამოუკიდებელ ეროვნულ-სახელმწიფოებად გარდაქმნის შედეგად, დააბრუნა „ეროვნული საკითხი“ (ანუ ეროვნული ან ეთნიკური ჯგუფის ურთიერთობა სახელმწიფოსთან, რომელიც მოიცავს მრავალ ეთნიკურ ჯგუფს მის ფარგლებში) საერთაშორისო პოლიტიკის, სამართლისა და თეორიის შესახებ დებატების სათავეში. იუგოსლავიის ძალადობრივი დაშლა, ცხადყოფს საერთაშორისო საზოგადოების უუნარობას დაეყრდნოს რაიმე მყარ სამართლებრივ პრინციპებს, სახელმძღვანელო პრინციპებს ან დადგენილ მექანიზმებს, რათა თავიდან აიცილოს ასეთი ქაოსი და მასობრივი ტანჯვა.

ყოფილი იუგოსლავია იყო „ეროვნული საკითხის“ სამი ფუნდამენტური ასპექტის განხილვის მცდელობა: (1) ერის უფლება, რომელიც მოქმედებს საკუთარი სახელმწიფოს შექმნაზე ეროვნული თვითგამორკვევის მოთხოვნით; (2) ეროვნული სამშობლოს უფლება (იქნება სუვერენული სახელმწიფო თუ რესპუბლიკა ფედერაციაში), რომელიც მოქმედებს მისი დიასპორის მეშვეობით, ან თვალყური ადევნოს თავისი მოქალაქეების შედარებით მდგომარეობას სხვაგან, ან მოითხოვოს ეროვნული გაერთიანება და საზღვრების გადახაზვა; და (3) ეროვნული უმცირესობების წევრების უფლებები, წინააღმდეგობა გაუწიონ უმრავლესობის მიერ ახალი ეროვნული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას კულტურული ან პოლიტიკური ავტონომიის ძიების გზით, ან გამოყოფის გზით, რათა გაერთიანდნენ საკუთარ ეროვნულ სამშობლოსთან.

მრავალეროვნულ სახელმწიფოს, როგორცაა იუგოსლავია, არ შეუძლია რომელიმე ეთნიკური ჯგუფის ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვა, რადგან ეს გამოიწვევს სახელმწიფოს დეზინტეგრაციას. იუგოსლავია წარმოადგენდა არა მხოლოდ ეთნიკური მრავალფეროვნების, არამედ ამ მრავალფეროვნების დაბალანსებული თანაარსებობის სისტემას. ნებისმიერი დისბალანსი ამ სისტემაში გამოიწვევდა ფედერაციის ნგრევას.

საკვანძო სიტყვები: კოსოვო, კომუნისტური ფედერაცია, იუგოსლავია, კრიზისი, ნაციონალიზმი.

The Yugoslav Crisis and Serbian Nationalism

Ekaterine Bebia

PhD student, Faculty of Law and International Relations,
Georgian Technical University
ekabebia@yahoo.com

Abstract

The collapse of multinational communist federations and the subsequent armed conflicts that arose as a result of their transformation into independent nation-states brought the "national question", for instance, the relationship of a national or ethnic group to a state that includes multiple ethnic groups within it back to the forefront of debates about international politics, law, and theory. The violent disintegration of Yugoslavia demonstrates the international community's inability to rely on any solid legal principles, guidelines, or established mechanisms to prevent such chaos and mass suffering. The former Yugoslavia was an attempt to address three fundamental aspects of the "national question": (1) the right of a nation, acting to establish its state by demanding national self-determination; (2) the right of a national homeland (whether a sovereign state or a republic in a federation), acting through its diaspora, either to monitor the relative situation of its citizens elsewhere or to demand national unification and the redrawing of borders; and (3) the rights of members of national minorities to resist the establishment of a new nation-state by the majority, either by seeking cultural or political autonomy or by secession to unite with their national homeland. A multinational state like Yugoslavia cannot prioritize the interests of any one ethnic group, as this would lead to the disintegration of the state. Yugoslavia was a system not only of ethnic diversity but also of balanced coexistence of this diversity. Any imbalance in this system would lead to the collapse of the federation.

Keywords: Kosovo, Communist Federation, Yugoslavia, crisis, nationalism.

მრავალეროვნული კომუნისტური ფედერაციების დაშლამ და შემდგომმა შეიარაღებულმა კონფლიქტებმა, რომლებიც წარმოიშვა დამოუკიდებელ ეროვნულ-სახელმწიფოებად გარდაქმნის შედეგად, დააბრუნა „ეროვნული საკითხი“ (ანუ ეროვნული ან ეთნიკური ჯგუფის ურთიერთობა სახელმწიფოსთან, რომელიც მოიცავს მრავალ ეთნიკურ ჯგუფს მის ფარგლებში.) საერთაშორისო პოლიტიკის, სამართლისა და თეორიის შესახებ დებატების სათავეში. იუგოსლავიის ძალადობრივი დაშლა, კერძოდ, ცხადყოფს საერთაშორისო საზოგადოების უუნარობას დაეყრდნოს რაიმე მყარ სამართლებრივ

პრინციპებს, სახელმძღვანელო პრინციპებს ან დადგენილ მექანიზმებს, რათა თავიდან აიცილოს ასეთი ქაოსი და მასობრივი ტანჯვა.⁴⁸

ყოფილი იუგოსლავია წარმოადგენდა „ეროვნული საკითხის“ სამი ფუნდამენტური ასპექტის დემონსტრირების მცდელობას: (1) ერის უფლება, განახორციელოს საკუთარი სახელმწიფოს ფორმირება ეროვნული თვითგამორკვევის პრინციპის საფუძველზე; (2) ეროვნული სამშობლოს უფლება (სუვერენული სახელმწიფოს ან ფედერაციის შემადგენელი რესპუბლიკის ფორმატში), განახორციელოს დიასპორის მეშვეობით გავლენა, მონიტორინგი გაუწიოს საკუთარი მოქალაქეების სოციალურ-ეკონომიკურ სტატუსს სხვა ტერიტორიებზე, ან მოითხოვოს ეროვნული გაერთიანება და ტერიტორიული საზღვრების რედელიმიტაცია; და (3) ეროვნული უმცირესობების უფლება, წინააღმდეგობა გაუწიონ უმრავლესობის მიერ ახალი ეროვნული სახელმწიფოს ფორმირებას კულტურული ან პოლიტიკური ავტონომიის მოთხოვნის გზით, ან სეცესიის გზით, რათა გაერთიანდნენ საკუთარ ეროვნულ სამშობლოსთან.

მრავალეროვნულ სახელმწიფოს, როგორცაა იუგოსლავია, არ ძალუძს აღნიშნული საკითხების გადაწყვეტა რომელიმე კონკრეტული ეთნიკური ჯგუფის ინტერესების პრიორიტეტიზაციის გზით, რადგან ეს სახელმწიფოს დეზინტეგრაციის საფრთხეს ქმნის. იუგოსლავიაში ეროვნული საკითხის გადაწყვეტა კონკრეტული ჯგუფის სასარგებლოდ გამოიწვევდა ფედერაციის შიდა ბალანსის დესტაბილიზაციას. შესაბამისად, იუგოსლავია არ წარმოადგენდა მხოლოდ ეთნიკური მრავალფეროვნების დემონსტრირებას, არამედ იყო სისტემა, რომელიც შექმნილი იყო აღნიშნული განსხვავებების რეგულირებისთვის.

იუგოსლავიის შექმნა და შენარჩუნება დამოკიდებული იყო სერბებისა და ხორვატების, ქვეყნის ორი უდიდესი ეროვნული ჯგუფის ურთიერთდამოკიდებულებაზე. არცერთი სხვა ეროვნული ჯგუფი, რომელსაც ყოფილი იუგოსლავია შეადგენდა, სლოვენის გარდა, არ ცხოვრობდა მკაფიოდ განსაზღვრულ ეთნიკურ საზღვრებში ფედერაციის შიგნით. იუგოსლავიელი ხალხის დიდი ნაწილი ცხოვრობდა მეორის "ეროვნულ" ტერიტორიაზე. ბოსნია-ჰერცეგოვინა უდიდეს გამოწვევას უქმნიდა იუგოსლავიის მშვიდობიან დაშლას, რადგან სერბებისა და ხორვატების უმრავლესი ნაწილი იქ ცხოვრობდა. სერბეთსაც და ხორვატიასაც ჰქონდათ ისტორიული პრეტენზიები რესპუბლიკის კონკრეტულ ტერიტორიებზე.

⁴⁸ საქართველო და საერთაშორისო სამართალი (სტატიათა კრებული). თბილისი, 2001.

იუგოსლავიის მრავალეთნიკურ საზოგადოებაში, თითქმის ყველა ეთნიკური ჯგუფი აღიქმებოდა, როგორც პოტენციური საფრთხე სხვა ჯგუფისთვის და, შესაბამისად, თავად განიცდიდა დაუცველობას. ეს ზოგადი უკმაყოფილება, რომელიც ეფუძნებოდა როგორც რეალურ, ისე წარმოსახვით საფრთხეებს, ხელს უწყობდა შიშის გაღვივებას, რომ ერთი ეთნიკური ჯგუფი მეორის აგრესიის ობიექტად იქცეოდა და გადაშენების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდებოდა.

იუგოსლავიის დაარსებიდანვე, ქვეყნის პოლიტიკური მომავლის შესახებ დებატებში ორი კონკურენტი ნაციონალისტური პოლიტიკა იბრძოდა დომინირებისთვის: ხორვატული სეპარატიზმი, რომელიც მიისწრაფოდა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნისკენ, და სერბული ცენტრალიზმი, რომელიც ცდილობდა შეენარჩუნებინა ერთიანი იუგოსლავიის სახელმწიფო სერბული ჰეგემონიის ქვეშ. ხორვატული ნაციონალიზმი ხასიათდებოდა სეპარატისტული და ოპოზიციური ხასიათით, ხოლო სერბული ნაციონალიზმი მერყეობდა პირდაპირ სერბულ მმართველობასა და ცენტრალიზებული ხელისუფლების ინსტიტუტების მიერ კონტროლირებად მკაცრ ფედერალიზმს შორის. ხორვატიის პოლიტიკა მხარს უჭერდა ძალაუფლების დეცენტრალიზაციას და პოულობდა მხარდაჭერას იუგოსლავიის სხვა ერებში, რომლებმაც საბოლოოდ გამოხატეს საკუთარი ეროვნული მისწრაფებები - სლოვენელებმა, მაკედონელებმა, ალბანელებმა და (ბოსნიური გამოცდილებით) მუსლიმებმა.

მძაფრმა ეთნოცენტრულმა, ეროვნულმა იდეოლოგიამ წინასწარ განსაზღვრა იუგოსლავიის თანამედროვე უნიტარული და ლიბერალური სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების მცდელობის წარუმატებლობა. სერბეთისთვის იუგოსლავიის სახელმწიფო გახდა სხვა არაფერი, თუ არა სერბების ბატონობის მანქანა, რამაც, თავის მხრივ, ხორვატიის ეროვნული წინააღმდეგობის სტიმულირება მოახდინა. იუგოსლავიის პირველმა სახელმწიფომ (1918-41) ვერ შეძლო შიდა კონფლიქტების მოგვარება და რადიკალური ეროვნული იდეოლოგიების შესუსტება. ამან, მეორე მსოფლიო ომის დროს სახელმწიფოს დაშლასთან ერთად, საფუძველი მოუზადა ეროვნული საკითხის გადაჭრის უკიდურეს მეთოდებს.

იუგოსლავიის კომუნისტთა ლიგა (LCY) იუგოსლავიის ერებს შორის „შუამავლის“ როლს ასრულებდა. ის ეროვნული საკითხის იდეოლოგიურ გადაწყვეტას სოციალური რევოლუციის გზით გვპირდებოდა, რომელიც კლასობრივ და ეროვნულ განსხვავებებს სოციალისტურ ჩარჩოში

გააერთიანებდა. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის ძირითადი ეთნიკური ჯგუფები ახალი ფედერაციის ფარგლებში ერებად ჩამოყალიბდნენ, ეს მოწყობა კლასიკური საბჭოთა ფორმულით, „ეროვნული ფორმით, სოციალისტური შინაარსით“ გამოიხატა.

იუგოსლავიის კომუნიზმის სუსტი ზენაციონალური იდეოლოგია საბოლოოდ გამოიწვევდა ფედერაციის კრიზისს. სოციალიზმის იდეოლოგიური სუვერენიტეტის შესუსტებამ და გაქრობამ წარმოშვა ფუნდამენტური და ღრმა კითხვები იუგოსლავიის, როგორც სახელმწიფოს არსებობის შესახებ, როგორც ეს მოხდა ჩეხოსლოვაკიასა და საბჭოთა კავშირში.

რეჟიმის მცდელობის მიუხედავად, ეროვნული მისწრაფებების კონტროლი ტიტულოვანი რესპუბლიკების პოლიტიკურ და ტერიტორიულ საზღვრებში ინსტიტუციონალიზაციის გზით, ეროვნების აბსტრაქტული ასპექტების შეზღუდვა ვერ მოხერხდა. იუგოსლავიის ძირითადი ეთნიკური ჯგუფებისთვის სახელმწიფოებრიობის განცდის მინიჭებამ მნიშვნელოვნად გააძლიერა მათი ტერიტორიული ინტეგრაცია.

სერბების უკმაყოფილების უშუალო წყარო და რესპუბლიკის ნაციონალისტური რეაქციის მთავარი მიზეზი იყო 1974 წლის კონსტიტუციური დებულებები, რომლებიც სერბეთის ტერიტორიულ მთლიანობას ძირს უთხრიდა. მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციური სისტემა იუგოსლავიის ყველა ერს მათ რესპუბლიკურ ჩარჩოებში „ნატივიზაციას“ უზრუნველყოფდა, სერბეთი თავს დისკრიმინირებულად გრძნობდა. კონსტიტუციის თანახმად, სერბეთი, მისი ავტონომიური პროვინციების, კოსოვოსა და ვოევოდინის „სუვერენიტის“ გამო, სხვა რესპუბლიკებისგან განსხვავებით, არ იყო აღიარებული სრულუფლებიან მოლაპარაკების მხარედ.

კოსოვოში სერბების „ეთნიკური წმენდის“ შეჩერების ერთადერთი გზა იყო, იქ, სერბების ბატონობის აღდგენა. "კოსოვოს პრობლემის" ირგვლივ არსებული გაურკვევლობის პირობებში, 1987 წელს სერბეთის კომუნისტურ პარტიაში პუტჩი მოაწყვეს მკაცრი ხაზის წარმომადგენლებმა, რითაც პარტიის ხელმძღვანელ პოზიციებზე ყველაზე კონსერვატიული ელემენტები შეიყვანეს.

1988-89 წლებში სერბეთის ინტელიგენცია და სლობოდან მილოშევიჩის სერბეთის კომუნისტური პარტია გაერთიანდნენ, რათა „ერთიანი სერბეთის“ შექმნა ეროვნული რევოლუციის გზით წაეხალისებინათ, რესპუბლიკაში არსებული სოციალური და ეროვნული უკმაყოფილების გამოყენებით. საფრთხისა და სიძულვილის ნაციონალისტურმა იდეოლოგიამ სერბული მასობრივი მოძრაობის გაძლიერებას შეუწყო

ხელი, რამაც თავის მხრივ ხორვატიის სერბების მობილიზება გამოიწვია შეხვედრების ორგანიზებაში, სადაც ისინი კულტურული და პოლიტიკური ავტონომიის მოთხოვნებს აყენებდნენ. შედეგად, ამ შეხვედრებმა კიდევ უფრო შეუწყო ხელი ხორვატიის ნაციონალისტური მოძრაობების, მათ შორის ხორვატიის დემოკრატიული კავშირის, ზრდას.

1990 წელს თავისუფალი არჩევნების ჩატარება და კომუნისტური რეჟიმის დაშლა იყო შედეგი იმ პროცესებისა, რომელიც ტიტოს გარდაცვალების შემდეგ ათ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში მიმდინარეობდა იუგოსლავიაში. რესპუბლიკებში დემოკრატიზაციის პარალელურად, ფედერალურ მთავრობაში ამ პროცესის უარყოფამ ცენტრალური სახელმწიფო ხელისუფლება მნიშვნელოვნად დაასუსტა და ანარქიის მდგომარეობას მიაახლოვა, რაც ბალკანეთის იმპერიის დაშლის მსგავსებას იწვევდა. ამგვარად, იუგოსლავიის დაშლამ „ბალკანიზაციის“ ცნებას ახალი მნიშვნელობა შესძინა.

კომუნიზმის დაშლისას, იუგოსლავიის თითოეულ რესპუბლიკაში პოლიტიკური აქტორების სტრატეგიები განისაზღვრა: ერთის მხრივ, ეროვნული საკითხის სპეციფიკური ელემენტებით, ხოლო მეორეს მხრივ - კომუნისტური სისტემიდან გასვლის მიზნით. მიუხედავად ამისა, კომუნისტური რეჟიმის გადარჩენა დარჩა ერთ-ერთ მეთოდად, რომლითაც სერბეთის კონსერვატიულ ელიტებს, მათ შორის იუგოსლავიის ეროვნულ არმიას (YNA), შეეძლოთ ერთდროულად შეენარჩუნებინათ იუგოსლავიის სახელმწიფო და მიეღწიათ სერბეთის გაერთიანების მიზანს ერთ ქვეყანაში.

ყველა რესპუბლიკის მიერ წარმოებულმა ორმაგმა (ეროვნულმა და იდეოლოგიურმა) თამაშმა შეუძლებელი გახადა ფედერაციის კრიზისის მოგვარების ორივე შესაძლო სცენარის რეალიზება. რესპუბლიკის ლიდერებმა ვერ შეძლეს იუგოსლავიის რეფორმა დემოკრატიულ და შეზღუდულ სახელმწიფოდ, ან მისი მშვიდობიანი დეზინტეგრაცია ახალი, დამოუკიდებელი დემოკრატიული სახელმწიფოების ჩამოყალიბებით.

იუგოსლავიასა და საბჭოთა კავშირს ჰქონდათ ერთი და იგივე ტიპის მრავალეროვნული ფედერალური ინსტიტუტები, მოსახლეობის ეთნო-დემოგრაფიული ნაზავი და დიასპორული თემები, რომელთა სტატუსი მნიშვნელოვნად შეიცვლებოდა ორივე ფედერალური სახელმწიფოს დაშლით. ორივე შემთხვევა ეხებოდა ახალი ეროვნული სახელმწიფოების შექმნას, რომლებშიც ერთი ეთნიკური ჯგუფი გახდა დომინანტი. თუ ეს და სხვა მრავალეროვნული სახელმწიფოები იზიარებენ ერთსა და იმავე ფართო პოლიტიკურ და ეთნო-დემოგრაფიულ ელემენტებს, არის თუ არა იუგოსლავიის

კრიზისიდან მიღებული გაკვეთილები, რომლითაც საერთაშორისო საზოგადოებას შეუძლია ზოგადად გამოიყენოს მათი დაშლა და თავიდან აიცილოს მასობრივი ძალადობის შესაძლებლობა მათ ფონზე?

უპირველეს ყოვლისა, საერთაშორისო თანამეგობრობამ აქტიურად უნდა იმუშაოს შესაბამისი მხარეებთან დროებითი სტატუს კვოს კომპრომისის მოსაწყობად, თუ მრავალეროვნული სახელმწიფოების დანაწევრებას წინ არ უძღოდა როგორც შიდა კონსენსუსი ახალი სახელმწიფოების შექმნის პირობებზე, მათ შორის მათ საზღვრებსა და სტატუსზე. უმცირესობებს და სამომავლო უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის მოწყობის მკაფიო წარმოდგენას.

იუგოსლავიის ფედერაციის დაშლის შედეგად წარმოქმნილი ახალი სახელმწიფოების აღიარება საერთაშორისო საზოგადოების მიერ არასაკმარისი აღმოჩნდა მათთვის მშვიდობისა და უსაფრთხოების გარანტირებისთვის. აღიარებისას აუცილებელია არა მხოლოდ თითოეული კონკრეტული შემთხვევის შიდა და გარე საფრთხეების გათვალისწინება, არამედ ახალი სახელმწიფოს რეალური შესაძლებლობის შეფასება, დაიცვას თავი ან იყოს დაცული საერთაშორისო სამხედრო ძალების მიერ. წინააღმდეგ შემთხვევაში, შედეგი იქნება უკიდურესად არასტაბილური სიტუაციები, რაც სახელმწიფოებისა და მოსახლეობის მსხვერპლს გამოიწვევს.

ევროპისა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის პოლიტიკური ტრანსფორმაციის უფრო ფართო კონტექსტში, უფრო ფუნდამენტური დებატები აღორძინდა: ეროვნული თვითგამორკვევის უფლება და როგორ შეიძლება გადაიხედოს და დაზუსტდეს ეს ბუნდოვანი პრინციპი, რათა ის გახდეს. პრაქტიკული კონცეფცია საერთაშორისო სამართალში. ამ უფლების ბოროტად გამოყენება იუგოსლავიის საქმეში ხაზს უსვამს ასეთი გამოკვლევის აუცილებლობას, რადგან თვითგამორკვევის უფლება გაიგივებული იქნა ეთნიკურად განსაზღვრული ერების/რესპუბლიკების უფლებასთან, გამოეყოთ ფედერაცია, განურჩევლად მასობრივი ძალადობისა. მოქმედება აუცილებლად მოჰყვება. რესპუბლიკების ცალმხრივი სეცესიის აქტებს, თავის მხრივ, შეხვდნენ უმცირესობების ეთნო-ეროვნული თემების მიერ გამოყოფის შიდა აქტები, რომლებიც თვითგამორკვევის იგივე პრინციპს ითხოვენ.

თვითგამორკვევის უფლების მშვიდობიანი რეალიზაციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა ტერიტორიული მთლიანობისა და უმცირესობათა უფლებების პატივისცემა. საზღვრების ცვლილება უნდა განხორციელდეს ძალის გამოყენების გარეშე და ყველა

დაინტერესებული მხარისთვის საერთაშორისო საზღვრების გადახაზვის შედეგების გათვალისწინებით. აუცილებელია საერთაშორისო მექანიზმის არსებობა, რომელიც ხელს შეუწყობს საზღვრების ხელახალ მოლაპარაკებას და ყველა მხარეს მოუწოდებს, აღიარონ ახლად განსაზღვრული საერთაშორისო საზღვრების შედეგები.

ნაციონალიზმის ახსნა იუგოსლავიაში

მრავალეროვნული კომუნისტური ფედერაციების დეზინტეგრაციამ და პოსტ-დეზინტეგრაციულმა შეიარაღებულმა კონფლიქტებმა, რომლებიც წარმოიშვა მათი ტრანსფორმაციის შედეგად დამოუკიდებელ ეროვნულ სახელმწიფოებად, რენიმირება მოახდინა „ეროვნული საკითხის“ აქტუალობისა საერთაშორისო პოლიტიკის, სამართლისა და თეორიული დისკურსის ფარგლებში. მრავალეროვნული სახელმწიფოების დეზინტეგრაციის პროცესის დინამიკა არ ამოწურულა იუგოსლავიის, საბჭოთა კავშირისა და ჩეხოსლოვაკიის დაშლით. აღნიშნული ფედერაციების მემკვიდრე სახელმწიფოების უმრავლესობა თავად დეზინტეგრაციის რისკის ქვეშ იმყოფება. დეზინტეგრაციის მესამე ფაზის პოტენციალი, რომელიც ახალი „ეროვნული საკითხების“ გადაწყვეტას მოითხოვს, კვლავ ღია საკითხად რჩება.

იუგოსლავიის დაშლის პროცესი არ იყო მშვიდობიანი. ზოგადად მრავალეროვნული სახელმწიფოების დაშლა ეთნიკურ პოლარიზაციას წარმოშობს, რომელიც, როგორც ჩანს, მხოლოდ ძალის გამოყენებით და გენოციდითაც კი არის „გადაწყვეტილი“. იუგოსლავიის ძალადობრივი დაშლა, ცხადყოფს საერთაშორისო საზოგადოების უუნარობას დაეყრდნოს რაიმე მყარ სამართლებრივ პრინციპებს, სახელმძღვანელო პრინციპებს, ან დადგენილ მექანიზმებს, რათა თავიდან აიცილოს ქაოსი და მასობრივი ტანჯვა.⁴⁹

მრავალი წლის განმავლობაში იუგოსლავია ფუნქციონირებდა, როგორც ერი-სახელმწიფო, მშვიდობიანი კომპრომისის მიწოდებით კონფლიქტურ, მრავალმხრივ და მრავალწლიან „ეროვნულ კითხვებზე“, რომლებიც წამოჭრილი იყო მისი შემადგენელი ნაწილებით. მრავალეროვნული სახელმწიფოები, როგორცაა, მაგალითად იუგოსლავია, არ შეუძლიათ ამ საკითხების გადაჭრა რომელიმე ერის სასარგებლოდ, რათა მთელი სახელმწიფოს დაშლის საფრთხე არ შეიქმნას. თუ ეროვნული საკითხის გადაწყვეტა რომელიმე კონკრეტული ჯგუფის სასარგებლოდ გადაწყდებოდა, იუგოსლავიის შიდა

⁴⁹ <https://www.usip.org/publications/1996/04/serbian-nationalism-and-origins-yugoslav-crisis> (25.11.2024)

ბალანსი დაირღვეოდა. ამრიგად, იუგოსლავია იყო არა მხოლოდ სხვადასხვა ეთნიკური ერების მოზაიკა, არამედ სისტემა, რომელიც შეიქმნა ამ განსხვავებების დასაკმაყოფილებლად. ჯოზეფ როტჩილდი ხაზს უსვამს ეთნიკური ჯგუფების თითქმის დაუჯერებელ მრავალფეროვნებას, რომელიც იუგოსლავიამ გააერთიანა ერთი სახელმწიფოს ქვეშ: „ფაქტობრივად ყველა შესაბამისი კრიტერიუმით - ისტორიით, პოლიტიკური ტრადიციებით, სოციალურ-ეკონომიკური სტანდარტებით, სამართლებრივი სისტემებით, რელიგიითა და კულტურით - იუგოსლავია იყო ყველაზე რთული ახალი სახელმწიფოებიდან. ომთაშორის აღმოსავლეთ-ცენტრალურ ევროპაში, რომელიც შედგებოდა 1918-მდე ერთეულების ყველაზე დიდი და მრავალფეროვანი რაოდენობით.“⁵⁰ პოლიტიკური ბალანსის შენარჩუნება და ეთნიკური დაძაბულობის გაფანტვა ერთადერთი გზა იყო იუგოსლავიის გადარჩენისთვის. თუ იუგოსლავიის სახელმწიფო ვერ შეძლებდა ამ არსებითი ფუნქციების შენარჩუნებას, სავარაუდოდ შედეგი იქნებოდა მისი გადახლართული ეროვნული ჯგუფების „გამოყოფა“ სრულ მასშტაბიან ომში.⁵⁰

თავისი ბუნებით, იუგოსლავიას არასოდეს ჰყოლია *staatsvolk* („სახელმწიფო-ხალხი“), რომელიც „ბუნებრივად“ დომინირებდა თავისი რიცხოვნობით და ემსახურება როგორც საფუძველს, რომელზეც თანამედროვე ეროვნული სახელმწიფო შეიძლება აშენდეს. (როგორც ყველაზე ხალხმრავალი ეროვნული ჯგუფის წევრები, სერბები შეადგენდნენ იუგოსლავიის მთლიანი მოსახლეობის მხოლოდ 40 პროცენტს.) იუგოსლავიის შექმნა და შენარჩუნება დამოკიდებული იყო სერბებისა და ხორვატების, ქვეყნის ორი უდიდესი ეროვნული ჯგუფის ურთიერთდამოკიდებულებაზე. ეს ხალხი არა მხოლოდ იზიარებდნენ საერთო ყოველდღიურ არსებობას, არამედ თავიანთი სახელმწიფოების საზღვრებს გადაფარვითა და შეჯახებითაც „წარმოადგენდნენ“. ამრიგად, სერბო-ხორვატიული კომპრომისი წარმოადგენდა იუგოსლავიის საფუძველს.

ყოფილ იუგოსლავიაში დასახლებული არცერთი სხვა ეროვნული ჯგუფი, სლოვენიის გარდა, არ ცხოვრობდა მკაფიოდ განსაზღვრულ ეთნიკურ საზღვრებში ფედერაციის შიგნით. იუგოსლავიელი ხალხის ან მეზობელი ქვეყნების ხალხების დიდი რაოდენობა ცხოვრობდა მეორის "ეროვნულ" ტერიტორიაზე. ბოსნია-ჰერცეგოვინა უდიდეს

⁵⁰ ყალიჩავა კ., „კოსოვო, აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი: თანამედროვე კონფლიქტების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი“ (სადისერტაციო ნაშრომი), თბილისი, 2019.

გამოწვევას წარმოადგენდა იუგოსლავიის მშვიდობიანი დაშლისათვის, რადგან სერბებიც და ხორვატებიც იქ ცხოვრობდნენ დიდი რაოდენობით და იმიტომ, რომ ორივე სახელმწიფოებს - სერბეთს და ხორვატიას - ორივეს ჰქონდათ ისტორიული პრეტენზია რესპუბლიკის ტერიტორიაზე. ბოსნია-ჰერცეგოვინა იყო "უთანხმოების ვაშლი" სერბეთსა და ხორვატიას შორის, როგორც ამას ადასტურებს ბოლო ომი მისი დაყოფის გამო.

იუგოსლავიის არსებობა თითქოს ეწინააღმდეგებოდა მის სხვადასხვა ერებს შორის ურთიერთობის ისტორიას, რომლებმაც უკვე აწარმოეს ერთი ეთნიკური და რელიგიური ომი ერთმანეთთან პირველი იუგოსლავიის დაშლით (1918-41). თუმცა, იუგოსლავიის ერებს შორის უკმაყოფილების გრძნობა მხოლოდ ამ გამოცდილებიდან არ წარმოიშვა. რა თქმა უნდა, იუგოსლავიის ეროვნულ ჯგუფებს აქვთ საერთო ისტორია, რომ იბრძოდნენ თავიანთი განსხვავებული იდენტობის გადასარჩენად და დაკარგული შუა საუკუნეების სახელმწიფოების განახლებისთვის - რეპრესიული ბატონობის ისტორია, რომელიც ხელს უწყობდა არალოიალურ და მეზრძოლ უმცირესობებს და ამპარტავან და რეპრესიულ უმრავლესობას. ამ ხალხთაგან თითქმის ყველა აღიქმებოდა, როგორც საფრთხე სხვა ეროვნული ჯგუფისთვის და თავს საფრთხედ გრძნობდა. უკმაყოფილების ეს ზოგადი ატმოსფერო, რეალური თუ წარმოსახვითი, ადვილად შეიძლება გამოიყენებოდეს განცდის შესაქმნელად, რომ ერთის ეროვნულ ჯგუფს გადაშენება ემუქრებოდა, როგორც სხვისი აგრესიის ობიექტი. თითქმის გამონაკლისის გარეშე, ყველა ბალკანურ ერს ჰქონდა გარკვეული ტერიტორიული პრეტენზიები ან ექსპანსიონისტური ზრახვები. ამა თუ იმ ისტორიულ პერიოდს. რეგიონის ისტორია მოწმე იყო თანმიმდევრული კამპანიების „დიდი სერბეთის“, „დიდი ხორვატიის“, „დიდი ალბანეთის“, „დიდი ბულგარეთის“, „დიდი მაკედონიის“ და „დიდი საბერძნეთის“ მიმართ. წესით, რადგან იუგოსლავიის კომუნისტთა ლიგა (განსახიერებული ტიტოში, როგორც აბსოლუტური ძალაუფლების მატარებელი) ხშირად წყვეტდა ეროვნულ კონფლიქტებს რეპრესიული მეთოდებით, რომლებიც ადვილად დავიწყებული არ იყო. ეროვნულ ჯგუფებს შორის ძალთა ბალანსის შენარჩუნების პროცესში, ყველა ერს/რესპუბლიკას ჰქონდა საფუძველი ეფიქრა, რომ მას უსამართლოდ მოექცნენ იუგოსლავიის სახელმწიფოში.

ყოფილი იუგოსლავიის თანამედროვე კრიზისის კომპლექსურობა ხელს უწყობს მისი გენეზისის მრავალფეროვან ინტერპრეტაციას. ერთ-ერთი გავრცელებული ახსნა ეფუძნება კონცეფციას „ნაციონალიზმი, როგორც ძალაუფლების თამაში“, რომელიც იუგოსლავიის კრიზისის ძირეულ მიზეზად აგრესიული ნაციონალიზმის იდეოლოგიას განიხილავს,

აღქმულს „ცრუ ცნობიერების“ პრიზმაში. ეს იდეოლოგია პერპეტუირებული იყო ძველი ნომენკლატურის წარმომადგენლების მიერ, რომლებიც დემოკრატიული ტრანსფორმაციის პირობებში ცდილობდნენ საკუთარი საფრთხის ქვეშ მყოფი ძალაუფლების პოზიციების შენარჩუნებას. იმის გათვალისწინებით, რომ სამთავრობო ბიუროკრატიის, პარტიული აპარატისა და სამხედრო ელიტის კონცენტრაცია სერბეთში იყო მაღალი, ეს რესპუბლიკა გახდა პირველი, რომელმაც შექმნა ეფექტური კონსერვატიული კოალიცია, ძველი სერბული იდეოლოგიის დროშის ქვეშ, რათა დათრგუნა „დემოკრატიული რევოლუცია“, რომელიც მათ ძალაუფლებიდან განდევნით ემუქრებოდა.

არგუმენტში „ნაციონალიზმი, როგორც ძალაუფლების თამაში“, კომუნისტური ელიტები იუგოსლავიის სხვა რესპუბლიკებში განიცდიდნენ მსგავს რეფორმისტულ ზეწოლას და ცდილობდნენ გაემეორებინათ სერბეთის ლიდერების სტრატეგია საკუთარ რესპუბლიკებში. საკუთარი ნაციონალიზმების პოპულარიზაციის გზით, იუგოსლავიის სხვა რესპუბლიკურმა ლიდერებმა აღიარეს არა მხოლოდ, რომ სერბეთის საფრთხეებს - რეალური თუ აღქმული - უნდა დაუპირისპირდეს, არამედ რომ ნაციონალიზმი იყო ყველაზე წარმატებული კარტი მათი ძალაუფლების შესანარჩუნებლად. მართლაც, ნაციონალისტური სენტიმენტების გაღვივება იუგოსლავიის რესპუბლიკური პოლიტიკური ელიტებისთვის ყველაზე მოსახერხებელ სტრატეგიად მიიჩნეოდა, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მათ ადვილად შეეძლოთ საზოგადოებრივი აზრის მანიპულირება თავიანთი რესპუბლიკის ინფორმაციის ძირითად წყაროებზე კონტროლის გზით.

ამ მიდგომის პრობლემა ის არის, რომ ის განიხილავს „ეროვნულ საკითხს“, როგორც ძალაუფლებისა და პრივილეგიების შესანარჩუნებლად ბრძოლის ეპიფენომენს. ამით მას ავიწყდება, რომ პოლიტიკური ბრძოლები იუგოსლავიაში თითქმის ყოველთვის „ეროვნული საკითხის“ გარშემო ვითარდებოდა. ნაციონალიზმის ასეთი გაგება, როგორც „ცრუ ცნობიერება“, აქრობს ეროვნული განწყობის ძალას რეგიონის ეთნიკურ ჯგუფებში.

ალტერნატიული ახსნა განიხილავს ნაციონალიზმს აღმოსავლეთ ევროპაში, ბალკანეთსა და ყოფილ იუგოსლავიაში, როგორც ცალკეული ხალხების ისტორიული სურვილების შედეგად, გადაწყვიტონ თავიანთი „ეროვნული საკითხი“. როგორც ასეთი, ნაციონალიზმი განიხილება არა როგორც პოლიტიკური ელიტების არაგულწრფელი ხრიკი ძალაუფლების შესანარჩუნებლად, არამედ როგორც თანამედროვე საერთაშორისო

საზოგადოებაში თანამედროვეობის შედეგი. „მრავალეროვნული სახელმწიფოს“ იდეა გულისხმობს „ეროვნული საკითხის“ დინამიკას. მრავალეროვნული სახელმწიფოები მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან მრავალეთნიკური სახელმწიფოებისგან, რადგან პირველი შედგება ცალკეული ერებისგან, რომლებსაც სურთ თავიანთი პოლიტიკური ავტონომიის დამყარება, რათა უზრუნველყონ თავიანთი კულტურის სრული და თავისუფალი განვითარება და მათი ხალხის საუკეთესო ინტერესები. უკიდურეს შემთხვევაში, ერები შეიძლება მოისურვონ გამოყოფა, თუ თვლიან, რომ მათი თვითგამორკვევა შეუძლებელია უფრო დიდი სახელმწიფოს ფარგლებში“. ⁵¹

იუგოსლავია იყო ინსტიტუციონალიზებული მრავალეროვნული სახელმწიფო, რომელმაც მოახერხა ამ სიტყვის სრული გაგებით განსხვავებული და ერთი შეხედვით გადაუჭრელი ეროვნული საკითხების შეკავება. თუ მივიღებთ მოსაზრებას, რომ არსებითად არსებობს ეროვნული საკითხის სამი ფუნდამენტური ასპექტი, მაშინ იუგოსლავია შეიცავდა სამივეს: (1) ერი, რომელიც მოქმედებს საკუთარი სახელმწიფოს შესაქმნელად ეროვნული თვითგამორკვევის მოთხოვნით; (2) ეროვნული სამშობლო (სახელმწიფო ან რესპუბლიკა), რომელიც მოქმედებს თავისი დიასპორის მეშვეობით ან ფედერაციისგან წარმოშობილ ახალ სახელმწიფოებში მისი კონციონალების შედარებითი სტატუსის მონიტორინგის მიზნით, ან მოითხოვს გაერთიანება და საზღვრების გადახაზვა; და (3) გაუცხოებული ეროვნული უმცირესობის წევრები, რომლებიც განიცდიან დისკრიმინაციას და ეწინააღმდეგებიან უმრავლესობის მიერ ახალი ეროვნული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას, კულტურული ან პოლიტიკური ავტონომიის მოძიებით ან გამოყოფით, რათა გაერთიანდნენ საკუთარ ეროვნულ სამშობლოსთან.

ამ მხრივ, გასათვალისწინებელია, რომ ეროვნული საკითხის ყველა ეს ასპექტი არსებობდა ერთ ფედერალურ სახელმწიფოში, რაც ქმნიდა სპეციფიკურ შიდა დინამიკას, რომელიც ვერ შეედრება სხვა დამოუკიდებელ სახელმწიფოებში ეროვნული საკითხების მსგავს კონფიგურაციას. იუგოსლავიის დაშლის პროცესში ეს ეროვნული საკითხები წარმოიშვა ყველაზე ექსტრემალურ ფორმებში (სეცესია, ირედენტიზმი ან უმცირესობათა განდევნა). მას შემდეგ, რაც ისინი ასე ჩამოყალიბდნენ, იმის გაგებით, რომ მათი მომხრეები ვერ შეძლებდნენ უარი ეთქვათ თავიანთი კონკრეტული გადაწყვეტისადმი ერთგულებაზე, ომი მეტ-ნაკლებად გარდაუვალი იყო.

⁵¹ <https://www.usip.org/publications/1996/04/serbian-nationalism-and-origins-yugoslav-crisis> (25.11.2024)

ჩნდება კითხვა, რატომ დაიკავა პრაქტიკულად თითოეულმა ერმა ყველაზე ექსტრემალური პოზიცია, რამაც, არსებითად, იუგოსლავიის პოლიტიკური ურთიერთობები ნულოვანი ჯამის თამაშად აქცია. იყო თუ არა ამ სიტუაციის მთავარი მიზეზი ძველი რეჟიმის ელიტები, რომლებმაც თავიანთი საფრთხის ქვეშ მყოფი ძალაუფლების პოზიციების დასაცავად „ნაციონალიზმი“ იდეოლოგიად წამოიწყეს? თუ ეს იყო მუდამ აქტუალური „ეროვნული საკითხის“ საბოლოოდ გადაწყვეტის პერსპექტივა, რომელიც გათავისუფლდებოდა ძველი ავტორიტარული პოლიტიკური წყობილების შეზღუდვებისგან დემოკრატიის მოსვლასთან ერთად? დაკავშირებული საკითხი, ფედერაციის გადარჩენის თვალსაზრისით, იყო, შეეძლო თუ არა იუგოსლავია გარდაიქმნას ნამდვილ დემოკრატიულ, ფედერალურ სახელმწიფოდ, ან მშვიდობიანად დაშლილიყო: (1) წინააღმდეგობრივი ეროვნული იდეოლოგიების გათვალისწინებით; (2) არსებული კოლექტიური გადაწყვეტილების მიმღები სტრუქტურა, რომელიც წარმოადგენს იუგოსლავიის ერებს (მისი რესპუბლიკების წარმომადგენლების მეშვეობით) და მუშათა კლასს (მისი ავანგარდის, იუგოსლავიის კომუნისტების ლიგის მეშვეობით); და (3) ძალაუფლების უზარმაზარი აპარატი, რომელიც შეიქმნა "ავტენტური" სოციალისტური რევოლუციის მიერ - ავტორიტარული რეჟიმი და ტიტოს აბსოლუტური მმართველობის მემკვიდრეობა?⁵²

თუ ნაციონალიზმი ეროვნული იდენტობის ძიების ფორმას იღებს ეროვნული სახელმწიფოს ფორმირების გზით, უმნიშვნელოვანესი ანალიტიკური ამოცანაა იმის დემონსტრირება, თუ რატომ და რა კონკრეტულ ისტორიულ კონტექსტში მოიპოვა ერმა ისეთი ღირებულება, რამაც ნაციონალისტურ მოთხოვნებს წარმატებული პოლიტიკური ინსტრუმენტის როლი მიანიჭა. ნაციონალიზმის უფრო კომპლექსური ანალიზი, რომელიც ეფუძნება კონკრეტულ ისტორიულ, ინსტიტუციურ და პოლიტიკურ ფაქტორებს, ხელს უშლის ნაციონალიზმის გააზრებას, როგორც ირაციონალურ, „ცრუ“ ფენომენს, რომელიც შეიძლება სურვილისამებრ იქნას მანიპულირებული, ან როგორც უბრალო ფსიქოლოგიურ შაბლონს პოსტკომუნისტური იდენტობის ძიების პროცესში. უფრო ყოვლისმომცველი ანალიზის საფუძველზე, ეს კვლევა მიზნად ისახავს წარმოაჩინოს, რომ ნაციონალიზმი წარმოადგენს ძალაუფლების გადანაწილების ინსტრუმენტს იუგოსლავიის პოლიტიკური

⁵² ყალიჩავა კ., „კოსოვო, აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი: თანამედროვე კონფლიქტების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი“ (სადისერტაციო ნაშრომი), თბილისი, 2019.

სივრცის დეკონსტრუქციის პროცესში და დისფუნქციურ წინაპირობას ყოფილი მრავალეროვნული ფედერაციის წევრ სახელმწიფოებს შორის უსაფრთხოებისთვის ბრძოლაში.

იუგოსლავიის კრიზისში ნაციონალიზმის როლის ეს ანალიზი ფოკუსირებული იქნება სამ მთავარ ფაქტორზე:

1. იუგოსლავიის სახელმწიფოს წინააღმდეგობრივი ინსტიტუციური სტრუქტურები;
2. სერბული წყენა;
3. ავტორიტარული მმართველობის დაშლა.

პირველი ნაწილი განიხილავს იუგოსლავიის, როგორც სახელმწიფოს, ურთიერთსაწინააღმდეგო ინსტიტუციურ სტრუქტურებს. მიუხედავად იმისა, რომ იუგოსლავია იყო მის საზღვრებში არსებული კონფლიქტური ეროვნული საკითხების პრაქტიკული კომპრომისული გადაწყვეტა, იუგოსლავიის სახელმწიფოს არ გააჩნდა ინტეგრაციული პოტენციალი, რომელიც იყო საჭირო ინსტიტუციური ჩარჩოებისა და დემოკრატიული მმართველობის მოქმედი პროცედურების შესაქმნელად, რომლებიც მოერგო კონფლიქტურ ურთიერთობებს მის სხვადასხვა ეროვნულ ჯგუფებს შორის. განსაკუთრებით წარუმატებელი აღმოჩნდა ამ უკანასკნელის ჩამოყალიბება, რადგან ის მუდმივად ცდილობდა ეროვნული საკითხების „გადაჭრას“ - ძირითადად მისი რეპრესიული სახელმწიფო აპარატის მეშვეობით - რაც ანათემას წარმოადგენდა დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისთვის. შემდეგი ნაწილი დეტალურად განიხილავს ამ საკითხს, ადარებს პირველ იუგოსლავიას, ცენტრალიზებულ, ლიბერალურ სახელმწიფოს, რომელიც შეიქმნა პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ, და მეორე იუგოსლავიას, ეთნო-ეროვნულ ფედერაციას, რომელიც შეიქმნა კომუნისტური მმართველობის დროს. ეს განყოფილება ცდილობს აჩვენოს, თუ როგორ იქცა ორივე სახელმწიფო სტრუქტურაში წარმოქმნილი სირთულეები მომავალი ეთნიკური კონფლიქტებისა და იუგოსლავიის საბოლოო დაშლის საფუძველი. მოკლედ, ორივე ამ იუგოსლავიამ ვერ გადალახა ქვეყნის ფუნდამენტური ეროვნული საკითხის თანდაყოლილი ანტაგონიზმი.

იუგოსლავიის კრიზისის ერთ-ერთი, შესაძლოა, ყველაზე მანიფესტირებული ფაქტორი იყო სერბული უკმაყოფილება, რომელმაც საბოლოოდ უარყო როგორც მეორე იუგოსლავია, ისე პოტენციური „მესამე იუგოსლავია“ დამოუკიდებელ სახელმწიფოების

კონფედერაციის ფორმატში. 1980-იანი წლების შუა პერიოდიდან სერბული ინტელიგენციის გამორჩეული სეგმენტები, რესპუბლიკის პოლიტიკურ და სამხედრო ელიტებთან ერთად, იუგოსლავიის დაშლისკენ მიმართულ აგრესიულ სტრატეგიას ახორციელებდნენ, რაც „ტიტოს მემკვიდრეობის საბოლოო გადაწყვეტის“ რიტორიკით იყო გამყარებული. კომპრომისულ საფუძველზე აგებული იუგოსლავიის ერების ერთიანობის მყიფეობა, ულტიმატუმებისა და კონფლიქტების ესკალაციის გზით, ეროვნული საკითხის რადიკალიზაციისკენ მიისწრაფოდა. კერძოდ, ან იუგოსლავიის მრავალფეროვანი ეთნიკური ჯგუფები მიიღებდნენ სერბეთის კონცეფციას „ნორმალური“, უნიტარული სახელმწიფოს შესახებ, რომელიც სერბულ ინტერესებს მოემსახურებოდა, ან ყველა სერბულ დასახლებულ პუნქტს „გააერთიანებდნენ“ და ეროვნულ ერთობას ძალის გამოყენებით მიაღწევდნენ. ყოფილ რესპუბლიკებში პოლიტიკურმა ელიტებმა ეს რადიკალური მიდგომები საკუთარი ძალაუფლებისა და პრივილეგიების შენარჩუნების შესაძლებლობად გამოიყენეს.

მესამე ფაქტორი ამ ანალიზში არის ავტორიტარული მმართველობის დაშლა, რომელიც დაიწყო ტიტოს სიკვდილის შემდეგ 1980 წელს და სწრაფად დაჩქარდა 1989 წელს აღმოსავლეთ ევროპაში სხვა კომუნისტური რეჟიმების დაშლის დროს. ეს კოლაფსი მოიცავდა დაშლის ორ ერთდროულ პროცესს. პირველი იყო სოციალისტური ინტერნაციონალიზმის ღირებულებითი სისტემის დანგრევა, რამაც დელიკატური ბალანსი სოციალისტურ უნივერსალიზმსა და ეთნიკურ პარტიკულალიზმს შორის ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ დაამყარა. მეორე იყო იუგოსლავიის კომუნისტთა ლიგის დაშლა, რამაც კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა იუგოსლავიის სახელმწიფოს არსებობა - განსაკუთრებით თუ გავითვალისწინებთ, რომ სოციალისტური იდეოლოგია, როგორც განსაზღვრულია LCY-ის მიერ, წარმოადგენდა იუგოსლავიის მხარდამჭერ მთავარ ინტეგრაციულ ძალას. სახელმწიფო ერთად. სახელმწიფოს და მისი რეპრესიების აპარატის დაშლით, ვერაფერი შეაკავებს ნაციონალიზმის აღზევებას - განსაკუთრებით სერბული ნაციონალიზმის - ან დააბრუნებს მას კომპრომისის ჩარჩოებში. პოლიტიკური პლურალიზმის და თავისუფალი არჩევნების შემოღებამ ამ ეტაპზე წარმომადგენლობითი და პასუხისმგებელი ინსტიტუტებისთვის საფუძველი არ ჩაუყარა, რომლებიც იუგოსლავიის ქვეყნების მოთხოვნებს დააკმაყოფილებდნენ, მაგრამ ამ ეტაპზე შეიქმნა „ბუნებრივი მდგომარეობა“, რომელმაც დაუსაბუთებელი ეროვნული კონფლიქტები ღია ომის სტადიამდე მიიყვანა. ამრიგად, იუგოსლავიაში ვითარება 1990-91 წლებში

საუკეთესოდ შეიძლება შეფასდეს, როგორც „გადამწყვეტი ბრძოლა“ ეროვნული საზღვრებისა და ლეგიტიმური სახელმწიფოების საკითხის მაქსიმალური გადაწყვეტისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველო და საერთაშორისო სამართალი (სტატიათა კრებული). თბილისი, 2001.
2. საქართველო და საერთაშორისო სამართალი (სტატიათა კრებული). თბილისი, 2001.
3. ყალიჩავა კ., „კოსოვო, აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი: თანამედროვე კონფლიქტების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი“ (სადისერტაციო ნაშრომი), თბილისი, 2019.
4. Serbian Nationalism and the Origins of the Yugoslav Crisis. United States Institute of Peace.
<https://www.usip.org/publications/1996/04/serbian-nationalism-and-origins-yugoslav-crisis>
(25.11.2024)